

İncil ve Kur'an'da Din Adamlarına Yöneltlen Eleştiriler

Mehmet Akif Tan

DTA Yayıncılık | DTA Publishing

Yayın No | Publication Number: 96

Kitap Adı: İncil ve Kur'an'da Din Adamlarına Yöneltilen Eleştiriler

Book Title: Criticisms Directed at the Clergy in the Bible and the Quran

Yazar | Author: Mehmet Akif Tan | orcid: 0009-0007-7605-8355

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book

Yayın Tarihi | Publication Date: Şubat 2026 | February 2026

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13.5 x 21

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 133

ISBN: 978-625-8606-07-2

E-ISBN: 978-625-8606-06-5

DOI: 10.70717/dta.9786258606065

Atıf Bilgisi | Cite as: Tan, Mehmet Akif. *İncil ve Kur'an'da Din Adamlarına Yöneltilen Eleştiriler*, Bursa: DTA Yayıncılık, 2026.

1. Dinler Tarihi | History of Religions
2. İncil | Bible
3. Kur'an | Qur'an

Kapak ve Mizanpaj | Cover Design and Layout

Samet Torun - Ahmet Tunçdemir

Sertifika Numarası | Certificate Number: 74919

Yayıncı | Publisher: DTA Yayıncılık Bilişim Ltd. Şti.

Odunluk Mah. Akademi Cad. Zeno Business Center 2C/28 Nilüfer/Bursa

+90 507 227 1297 | bilgi@dtayayincilik.com.tr | www.dtayayincilik.com.tr

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.

Sertifika Numarası: 47479

Copyright © Bu Eserin bütün hakları DTA Yayıncılık'a aittir.

Yayınevinin izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Copyright © All rights of this work belong to DTA Publishing. Without the permission of the publishing company, the whole or part of the book cannot be printed, published, reproduced or distributed electronically, mechanically or through photocopying.

İncil ve Kur'an'da Din Adamlarına Yöneltlen Eleştiriler

Mehmet Akif Tan

Bursa 2026

Yazar Hakkında / About the Author

Mehmet Akif Tan

1993 Van'da doğdu. İlkokul eğitimini Van'da ortaokul eğitimini Bitlis Adilcevaz da lise eğitimini ise Iğdır da tamamladı. Lisans eğitimini 2018'de Iğdır'da bitirdi. Aynı üniversitede 2022'de yüksek lisansını "İncil ve Kur'an'da Din Adamlarına Yöneltilen Eleştiriler" isimli tez çalışmasıyla tamamladı. 2023 yılında Iğdır'a öğretmen olarak atandı ve hala görevine devam etmektedir.

He was born in Van in 1993. He completed his primary education in Van, his secondary education in Adilcevaz, Bitlis, and his high school education in Iğdır. He graduated with a bachelor's degree in Iğdır in 2018. At the same university, he completed his master's degree in 2022 with a thesis titled "Criticisms Directed at Religious Clergy in the Bible and the Qur'an." In 2023, he was appointed as a teacher in Iğdır, where he is still serving.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	7
Giriş.....	9

Birinci Bölüm

YAHUDİ VE HİRİSTİYAN GELENEKTE DİN ADAMLARI SINIFI

1. Yahudi Mezhepleri.....	16
1.1. Ferisilik.....	17
1.2. Sadukilik	20
1.3. Essenilik	22
2. Yahudilikte Din Adamları	24
2.1. Levililer	25
2.2. Kohen	26
2.3. Rabbi.....	27
2.4. Sofer.....	29
2.5. Haham	30
3. Hristiyanlıkta Din Adamları.....	31
3.1. Doğu Hristiyanlığına Ait Mezhepler	34
3.1.1. Nesturiler.....	34
3.1.2. Monofizit Süryaniler/Yakubiler.....	37
3.1.3. Melkâyye/Melkitler	39
3.1.4. Doketizm/Doketistler	40

İkinci Bölüm

İNCİL'DE YAHUDİ DİN ADAMLARINA YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

1. Yahudi Din Adamlarına Yönelik	
Hz. İsa'nın Eleştirileri	47
1.1. Sosyal Eleştiriler.....	47
1.1.1. Kurtuluşu Kendilerine Hasretmeleri.....	48
1.1.2. Anne Baba Hakkı Konusundaki Görüşleri.....	50
1.1.3. Ruhani Temizliğe Önem Vermemeleri.....	52
1.1.4. Ektiklerini Biçmeleri	53
1.1.5. Bilgi Kapısını Diğer İnsanlara Kapatmaları	54
1.2. Ekonomik Eleştiriler	55

1.2.1. İnsanların Haklarına Girmeleri.....	56
1.3. Siyasi Eleştiriler	57
1.3.1. Hz. İsa'nın Din Adamları Karşısında Her Hak Sahibine Hakkını Vermesi	58
1.4. Dinî Eleştiriler.....	59
1.4.1. Şabat Gününe Gereken Değeri Vermemeleri	60
1.4.2. Oruçla Af Dilemeleri	63
1.4.3. İçten Dua Etmemeleri.....	65
1.4.4. Ahlakî Değerleri Kendilerince Yorumlamaları... ..	66
1.4.5. Din Adamlarının Gözünde Ahiretin Varlığı.....	68
1.4.6. Hz. Davut ve Mesih İnancı	70

Üçüncü Bölüm

KUR'AN'DA YAHUDİ VE HİRİSTİYAN DİN ADAMLARINA YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

1. Hz. Muhammed Dönemi Hicaz Bölgesinde Ehli Kitap'ın Durumu	78
1.1. Hicaz Bölgesinde Yahudiler.....	79
1.2. Hicaz Bölgesinde Hıristiyanlar	83
2. Kur'an'da Yahudi ve Hristiyan Din Adamlarına Yöneltilen Eleştiriler.....	85
2.1. Allah'a Verdikleri Sözlerde Durmamaları	85
2.2. Allah'a Verdikleri Sözler ve Karşılığı	85
2.3. Dünyevi Arzularını Ahirete Tercih Etmeleri.....	89
2.3.1. Kutsal Kitabı Kendi Çıkarlarına Alet Etmeleri....	89
2.3.2. Maddiyatı Kutsala Tercih Etmeleri	94
2.3.3. İyilikte Geri Durmaları	98
2.4. Allah Adına Konuşmaları.....	99
2.4.1. Dini Sahiplenmeleri	102
2.4.2. Allah'a Babalık Vasfı Yüklemeleleri.....	104
2.5. Hakkı Halka Bildirmemeleri.....	112
2.6. Kendilerini Kurtuluşun Anahtarı Olarak Görmeleri.....	116
2.6.1. Hz. İsa ve Hz. Meryem'e Kutsallık Atfetmeleri.....	120
Sonuç	123
Kaynakça.....	127

ÖN SÖZ

İnanç, ilk insanın yaratılmasından bu yana insanların hayatlarında yer alan olgudur. Bu inanç sistemi insanların hayatlarını şekillendirmede çok önemli bir role sahiptir. İnsanlar inandıkları din ile ve o dini yaşayanlar arasında etkileşim halinde olmak istemişlerdir. Etkileşim ne kadar güçlüyse o kişinin işlerinin o kadar yolunda gideceğine, zorlukları daha kolay aşacağına inanılmıştır.

İnsanlar, dini tam anlamıyla nasıl yaşayacaklarını peygamberler aracılığıyla öğrenmektedir. İnsanlara öğretme görevini, peygamberlerden sonra din adamları devralmaktadır. Din insanlar arasında nasıl büyük bir öneme sahip ise dini yaymak ile görevli olan din adamları da insanlar arasında önemli bir yere sahiptir. Din adamının bu görevi tam olarak yerine getirebilmek için Tanrı'nın gönderdiği peygamber ve kitabından ayrılmaması gerektiği vurgulanır. Genelde dinler insanlara mutluluğa ulaşmaları için yol yöntem gösterir. Yahudilik ve Hristiyanlıkta ise bu görevi din adamları yürütmüştür.

Bu tezin konusu İncil ve Kur'an'da bahsedilen din adamlarının kimler olduğunu, nasıl ve neden bir eleştiriye uğradıklarının kapsamlı bir şekilde anlatıldığı bir araştırmadır. Yahudi ve Hristiyan din adamlarının meselesi, Kur'an'ın Ehli Kitap'la ilgili temel eleştiri noktalarından biridir. Benzer tartışmalar Yahudi din adamları üzerinden İncillerde de yapılmıştır. Bu sebeple çalışma da en önemli ve özgün niteliğinin İncil ve Kur'an'daki din adamlarına ilişkin eleştirilerin ortak yönlerini keşfetmek olduğu belirtilmeye çalışılmıştır.

Bu eleştirilerin temel noktası ise; Yahudi ve Hristiyan din adamları, dinî yükümlülüklerini yerine getirmeleri gerekirken kendilerini dünya hayatına kaptırmış olmalarıdır. Maneviyat onlar için sıradanlaşmış ve dünya isteği

gözlerinde büyümeğe başlamıştır. Dünyayı elde etmek için kutsalı ranta dönüştürmekten, dini kendi yorumları ile yeniden oluşturmaktan, kendi istekleri doğrultusunda Allah'ın gönderdikleri insanlara kutsallık atfetmekten çekinmemişlerdir. Bildirmekle sorumlu oldukları dinî dünyalarını alet ederek, insanlara dinde olan emir ve yasakları değil, kendi menfaatlerine uyan söz ve davranışları, dindeki emir ve yasaklar hâline getirip insanlara söylemeye çalışmışlardır. Bu bakımdan bu çalışma karşılaştırmalı bir üslupla, her dinin kendi kaynakları üzerinden yapılmış olup amacı din adamlarına ilişkin genel bir kanaat oluşturmaktır.

Bu konuyu belirlememde yardımcı olan ve çalışmam boyunca bana rehberlik eden danışman hocam Prof. Dr. İsmail Başaran'a, her daim kendime rehber edindiğim hocam Doç. Dr. Zeki Tan'a ve yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Emel Sünter'e; bu süreçte yardımlarını hiçbir zaman eksik etmeyen Dr. Aynur Çınar, tashih aşamasında yardımlarını esirgemeyen Dr. Mehmet Ali Sevgi ve Arş. Gör. İsa Babur hocalarıma katkılarından dolayı teşekkürü borç bilirim.

Mehmet Akif Tan

İğdır - 2026

KAYNAKÇA

- Adam, B.,1997, “Tevrat’ın Tahrifi Meselesine Müslüman ve Yahudi Cephesinden Bir Bakış”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt.36, Sayı.1, Ankara, s.383.
- Adam, B., 2011,*Yahudilik ve Hristiyanlık Açısından Kur’an’ın Tartışmalı Konuları*, Pınar Yayınları, İstanbul.
- Adam, B., 2000, “Yahudilikte Din Kavramı ve Din Anlayışı”, *Dinler Tarihi Derneği*, Ankara, s.133.
- Adam, B., 2017, *Dinler Tarihi*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Adıbelli, R., 2015, “ve Yahudiler, İsa Mesih, Allah’ın Oğludur Dediler: Modern Bir Senkretik Fenomen Olarak Mesihi Yahudilik”, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bilimname*, Sayı.29, s.14.
- Akdemir, S., 2016, *Kitâb-ı Mukaddes ve Kur’ân-ı Kerim’e göre Hz. İsa*, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Kur’an Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Akıncı, A., 2005, “Hayata Anlam Vermede Dini Değerlerin ve Dini Öğretiminin Rolü”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt.3, Sayı.9, İstanbul, s.14.
- Albayrak, K., 2007, “Nestûrilik”, *DİA*, İstanbul, XXXIII, 15.
- Altınel, T.S., 2021, *İsrailoğulları’nın Kutsal Soyu Kohenler*, Milet Nihal Yayınları, İstanbul.
- Araz, Ö. F.,2021“Doketizm, Hz. İsa ve Kur’an: İslam Çarmıh Söylemini Doketizm’den mi Aldı?”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, Cilt.25, Sayı.2, İstanbul, s.715-727.
- Arslantaş, N., 2016, *Hz. Muhammed Döneminde Yahudiler*, Kuramer Yayınları, İstanbul.
- Ateş, S., 1990, *Kur’an’ın Evrensel Mesajına Çağrı*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul.
- Atiya, A. S., 2005, *Doğu Hristiyanlık Tarihi*, çev. Nurettin Hiçyılmaz, Doz Yayınları, İstanbul.
- Aydın, M., 1993, “Hz Muhammed Devrinde Müslüman - Hristiyan Münasebetlerine Bakış”, *Asrımızda Hristiyan - Müslüman Münasebetleri*, İslami İlimler Araştırma Vakfı, İstanbul, s.81.

- Aydın, M., 2016, *Dinler Tarihi*, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Aydın, M., 2017, *Dinler Tarihine Giriş*, Literatürk academia, İstanbul.
- Bağlı, M. Sever, A., 2005 “Tabulaştırılan/Tabulaşan Kurumun (aile-nin) Kurbanlıklar Edinme Pratiği: Levirat ve Sororat”, *Sos-yal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt.8, Sayı.8, s.2-6.
- Başaran, İ., 2020, “Ahit Sandığı: Eski İsrail’in En Kutsal Ayinsel Eş-yası”, *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergi-si*, Cilt.15, Sayı.30, Konya, s.238.
- Besalel, Y., 2003, “Mesianizm”, *Yahudilik Ansiklopedisi*, Gözlem Ga-zetecilik Basın ve Yayın, İstanbul, II, s.365.
- Besalel, Y., 2003, “Soferim”, *Yahudilik Ansiklopedisi*, Gözlem Gaze-tecilik Basın ve Yayın, İstanbul, III, s.632.
- Besalel, Y., 2000, *Yahudi Tarihi*, Üniversal Yayınları, İstanbul.
- Bursevî, İ. H., 1127, *Rûhu’l-Beyân*, Beyrut.
- Bülbül, E., 2019, *Sakramentler ve Pavlus’un Evharistiya Anlayışı*, Ya-yınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversi-tesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Chaney, R., 1996, *Antik Çağdan Günümüze Kadar Esseniler ve Sırla-rı*, çev. Duygu Aras, Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul.
- Cilâcî, O., 1994, “Dua”, *DİA*, İstanbul, IX, 529.
- Crenshaw, J. L., 2019. “Wisdom Traditions and the Writings”, *The Writings of the Hebrew Bible*, ed. Donn F. Morgan, Oxford University Press, USA, s.84-98.
- Çelik, M., 2010, “Süryânîler”, *DİA*, İstanbul, XXXVIII, 175.
- Çoban, B. Z., 2007, “Bir Yahudi Olarak Hz. İsa”, *Dokuz Eylül Üniver-sitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İzmir, s.48.
- Çoban, B. Z., 2018, *Yahudilerden Sonra Hristiyanlardan Önce Hz. İsa*, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Demirci, K., 1997, “Haham”, *DİA*, İstanbul, XIV, 134-135.
- Dündar, M., 2020, “Kur’an’da Din Adamlarına Yapılan Eleştiriler”, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Der-gisi*, Sayı.49, Van, s.507.
- Ebü Abdillâh (Ebü’l-Fazl) Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Hü-seyn er-Râzî et-Taberistânî, 1420, *Mefâtihu’l Gayb*, Beyrut.
- Ebü Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, 1964, *El Câmi li-Ahkâmî’l Kur’ân*, Mısır.

- Ebü Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağ-dâdî, 1420, *Câmiu'l Beyân*, Mısır.
- Ebu's Suud, 982, *İrşâdü'l Akli's-Selim*, Beyrut.
- Ebü'l-Berekât Hâfîzüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Ne-sefî, 1419, *Medârikü't-Tenzîl*, Beyrut.
- Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed En-Nisaburi El-Vâhidi, 2016, *Esbâbu Nuzûli'l-Kur'ân*, Beyrut.
- Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, 1420, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Âzim*, Beyrut.
- Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, 875, *el-Câmiu's-Sahih*, Riyad.
- English, D., 2017, *Markos'un Mesajı*, çev. Burcu Çağın, Haberci Yayınları, İstanbul.
- Eroğlu, A. H., 2020, ed. Bülent Akot, "Kavram Atlası Dinler Tarihi", II, Ankara, s.68.
- Fayda, M., 1988, "Abdullah b. Selâm", DİA, İstanbul, I, s.134.
- Firestone, R., 2004, *Yahudiliği Anlamak İbrahim'in/ Avraam'ın Çocukları*, çev. Çağlayan Erandağ/ Levent Kartal, Gözlem Yayınları, İstanbul.
- Goddard, H., 2018, *Ortaçağ'dan Günümüze Hristiyan Müslüman İlişkileri*, çev. Şükrü Alpagut, Say Yayınları, İstanbul.
- Görgün, N. R., 2021, *Kur'an'ın Nüzulü Döneminde Yahudiler*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uşak.
- Gündüz, Ş., 1998, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Günel, F., 1991, *Hadislere Göre Yahudilik ve Yahudiler*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gürkan, S. L., 2018, *Yahudilik*, İSAM Yayınları, İstanbul.
- Harman, Ö. F., 1993, "Hristiyanların İslam'a Bakışı", Asrımızda Hristiyan-Müslüman Münasebetleri, İslami İlimler Araştırma Vakfı, İstanbul, s.95.
- Harman, Ö. F., 2002, "Konsil", DİA, Ankara, XXVI, 175.
- Harman, Ö. F., 2013, "Yahudilik", DİA, İstanbul, XXXXIII, 213.
- Hıdır, Ö., 2017, *Hristiyan Kültürü ve Hadisler*, İnsan Yayınları, İstanbul.

- Hristiyanlık Tarihi*, 2004, çev. Sibel Sel - Levent Kınran, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul.
- Hasan, I. M., 2019, *Hız Muhammed Döneminde Müslüman - Yahudi İlişkileri*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- İbnü'l-Cevzî Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî, 1422, *Zâdu'l-Mesir Fi İlmi't-Tefsir*, Beyrut.
- İbn Hacer el-Askalânî, 1415, *el-İsâbe fi't-Temyizi's-Sahabe*, Daru'l-Kutubu İlmiyye, Cilt: 7, Beyrut.
- İbn Hazm, Ebu Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Said ez-Zahiri, 1996, *el-Fisalu fi'l-Mileli ve'l-Ehvâi ve'n-Nihal*, çev. Ahmet Şemseddin, Daru'l-Kutubu'l-İlmiye, I-III. Beyrut.
- İncil*, 2008, İstanbul, Kitabı Mukaddes Şirketi.
- Neusner, J., 1996, "Dictionary of Judaism in the Biblical Period", New York, II, 500-501.
- Kapar, M.A., 1987, *Hız Muhammed'in Müşriklerle Münasebeti*, İstanbul.
- Kaplan, İ., 2006, *Erken Dönem Müslüman - Hristiyan Teolojik İlişkileri*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karaman, H. – Çağrıçı, M. vd., 2007, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Karslı, İ. H., 2010, *Kutsal Kitaplara Göre Din Adamı*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Katar, M., 2017, *Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Tövbe*, Eskiyeşi Yayınları, İstanbul.
- (Bk. http://www.sevixon.com/show_symbol.asp?id:2;11/12/2020).
- Kazıcı, Z., 2017, *Müslüman Hristiyan İlişkileri Tarihi*, Kayıhan Yayınları, İstanbul.
- Kur'an-ı Kerim Mealî*, 2012, 10. Baskı, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kur'an-ı Kerim Mealî*, 2017, çev. Bayraktar Bayraklı, İstanbul, Düşün Yayıncılık.
- Kur'an-ı Kerim Mealî*, 2011, çev. Mustafa Öztürk, İstanbul, Düşün Yayıncılık.

- Kur'an-ı Kerim'in Yüce Meali*, 2018, çev. Elmalılı Hamdi Yazır, İstanbul, Merve Yayınları.
- Kurt, A. O., 2006, *Babil Sürgünü Sonrası Ezra Önderliğinde Yahudiğin Yeniden Yapılandırılması*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kutluay, Y., 2004, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, Anka Yayınları, İstanbul.
- Kutluay, Y., 2019, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, İlaveli baskı, Pınar Yayınları, İstanbul.
- Kutsal Kitap*, 2011, İstanbul, Kitabı Mukaddes Şirketi.
- Küçük, A., 1988, "Ahid", DİA, İstanbul, s.533.
- Küçük, A., 1992, *Dönmeler Tarihi*, Rehber Yayınları, Ankara.
- MacDonald, W., 2000, *Kutsal Kitap Yorumu*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul.
- Mendenhall, G. E., 2016, *Antik İsrail'in İnancı ve Tarihi Kitab-ı Mukaddes Bağlamına Bir Giriş*, çev. Mia Pelin Özdoğru, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Milne, B., 2012, *Yuhanna'nın Mesajı*, çev. Zeynep Çağlayandere, Harberci Yayınları, İstanbul.
- Olgun, H., 2012, "Yahudi Ferisiler ile Katolik Kilisesi Bağlamında Ortodoksi ve Heresi", *Eskiye Dergisi*, Sayı.25, İlkbahar, İstanbul, s.107.
- Olgun, H., 2016, *Tuz ve Işık Hz. İsa'nın Dağ Vaazı*, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Önkal, A., 1992, "Beytü'l-Midrâs", DİA, İstanbul, s.95.
- Parry, R. A., 2005, *Talmud Nedir?*, çev. Estreya Seval Vali, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul.
- Pirke Avot*, 2004, der. Rav Naftali Haleva, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul.
- Sarıkcıoğlu, E., 1997, *Dinlerde Mehdi Tasavvurları*, Sidre Yayınları, Samsun.
- Sarıkcıoğlu, E., 2017, *Kanonik - Apokrif İncillere Göre Hz. İsa Hayatı ve Mesajı*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara.
- Sinanoğlu, M., 2004, "Melkâiyye", DİA, Ankara, XXIX, 84.
- Sönmez, Z., 2017, "Necrân'da Hristiyanlık ve Hz. Muhammed'in Necrân Hristiyan Din Adamlarıyla Münasebetleri", *Uludağ*

- Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt.26, Sayı.2, Bursa, s.136-137.
- Sular, M. E., 2019, “İncil - Kur'an Bağlamında Eleştiri Konusu Üzerine Özet Bir Değerlendirme”, Eleştiri Kültürü ve Ahlakı İslam Düşüncesinde Tolerans (Uluslararası Sempozyum), cilt. III, İstanbul, s.337.
- Süyûti, 911, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, Beyrut.
- Şeker, C., 2014, “Yahudilikte Sadaka”, Marife Dini Araştırmalar Dergisi, Cilt. XIV, Sayı.3, s.86.
- Şeker, C., 1979, C. W. Emmet, “Mesiah”, *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, c.VII, Edinburgh, s.574.
- Tan, Z., 2010, *Kur'an'a Göre Toplumun Yapılanmasında İlim ve Âlimin Rolü*, Özgü Yayınları, İstanbul.
- Tanrı Sözü ile Yaşam Değiştiren Karşılaşma Matta, 2004, çev. Mine Yıldırım, Haberci Yayınları, İstanbul.
- Temiz, B., 2010, *Hristiyanlıkta Heretik Bir Grup Olarak Doketizm ve İsa Anlayışı*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Tümer, G., Abdurrahman K., 2002, *Dinler Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara.
- Waardenburg, J., 2004, “Mesih”, DİA, İstanbul, XXIX, 306.
- Watt, W. M., 2002, “Kur'an'da Eleştirilen Hristiyanlık”, çev. Tuncay İmamoğlu-Celal Büyük, Marife Dini Araştırmalar Dergisi, Cilt.2, Sayı.2, Güz, s.213-217.
- Wilcock, M., 2017, *Luka'nın Mesajı*, çev. Murat Yılmaz, Haberci Yayınları, İstanbul.
- Yazır, E. H., 1979, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat ve Dağıtım, İstanbul.
- Yılmaz, B., 2021, *Medine Yahudileriyle İlişkilerin Erken Dönem Kur'an Tefsirine Etkisi*, Kuramer Yayınları, İstanbul.

